

ΜΟΝΗ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ KAISARIANI MONASTERY

ΑΘΗΝΑ / ATHENS

Η Μονή Καισαριανής βρίσκεται σε κατάφυτη κοιλάδα, στη δυτική πλαγιά του Υμηττού. Στις πηγές αναφέρεται ως Καισαριανή, όνομα ανεπιβεβαίωτης προέλευσης, Κυριανή, Σάνκτα Συριανή κατά τη Φραγκοκρατία και Μονή του Κοτς Μπασί από τους Οθωμανούς. Το πρώτο χριστιανικό κέντρο είχε ιδρυθεί νοτιοδυτικά της Μονής, στον λόφο του Κοιμητηρίου των Πατέρων ή Φραγκομοναστηρίου, σε θέση που κατοπεύει το λεκανοπέδιο της Αθήνας και τον Σαρωνικό κόλπο. Εδώ σώζονται τα ερείπια βυζαντινού ναού, του 10ου αιώνα, που χτίστηκε στα θεμέλια τρίκλιτης βασιλικής του 5ου-6ου αιώνα, ο ναός του Αγίου Μάρκου, εποχής Φραγκοκρατίας, και ο ναός των Ταξιαρχών, 17ου αιώνα, κοιμητηριακός της Μονής. Στα τέλη του 11ου αιώνα η Μονή «εγκαταστάθηκε» στη σημερινή της θέση.

Προστατεύεται από οχυρωματικό περίβολο με δύο πύλες εισόδου, ανατολικά και δυτικά. Εξωτερικά της ανατολικής πύλης, αναβλύζει πηγή μέσα από μια μαρμάρινη κριοκεφαλή, στα τουρκικά Κοτς Μπασί, από την υδρορροή του αρχαίου Παρθενώνα. Η Μονή ήταν από την ίδρυσή της σταυροπηγιακή, δηλαδή υπαγόταν απευθείας στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, και έτσι παρέμεινε εκτός από μικρά διαστήματα, κατά τον 18ο αιώνα, οπότε υπήχθη στη Μητρόπολη των Αθηνών. Υπήρξε οικονομικά ισχυρή χάρη στις εκτεταμένες γαίες που κατείχε, την παραγωγή του ρημισμένου μελιού και την απαλλαγή από κάθε φορολογία καθόλη την πορεία της. Διέθετε πλουσιότητα βιβλιοθήκη και αποτέλεσε πνευματικό κέντρο για την πόλη της Αθήνας. Κατά την Τουρκοκρατία διετέλεσαν ηγούμενοι και μοναχοί, λόγιοι και διδασκαλοί των Σχολών της Αθήνας. Με διάταγμα της Ανταρσίας του Όθωνος το 1833, η Μονή Καισαριανής συγκαταλέχθηκε στις 412 μονές που διαλύθηκαν, διότι διέθεταν λιγότερους από πέντε μοναχούς. Το 1921 κηρύχθηκε αρχαιολογικός χώρος και περιήλθε στη δικαιοδοσία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Από τη βυζαντινή περίοδο διατηρείται σήμερα μόνον ο κυρίως ναός και ο λουτρώνας. Σε μικρές ανασκαφικές έρευνες εντοπίστηκαν λείψανα βυζαντινών χρόνων της νότιας πτέρυγας των κελιών, του περιβόλου και της τράπεζας. Ο ναός της Μονής (καθολικό), σταυροειδής, εγγεγραμμένος, τετρακίονος 11ου-12ου αιώνα, είναι αφιερωμένος στα Εισόδια της Θεοτόκου. Η τοικοποιία έχει κατασκευαστεί κατά το πλινθοπερίκλειστο σύστημα, ο τρούλος είναι οκτάπλευρος, με ευθύγραμμο οδοντωτό γείσο, ενώ το παράθυρο του Ιερού Βήματος κοσμεύεται με περίτεχνο πλίνθινο τύμπανο. Η βόρεια πλευρά διαμορφώνεται με πλαστικότητα, καθώς προβάλλονται εξωτερικά οι τοίχοι της βόρειας κεραίας και φέρουν τόξο από καλά λαξευμένο πυρόλιθο. Η λιτότητα, η καθαρότητα των γραμμών, η αρμονία των αναλογιών και η ήρεμη πλαστικότητα των όγκων απηχούν τις αναβιώσεις του κλασικού ιδεώδους, όπως αυτό διαμορφώθηκε κάτω από την επίδραση του αττικού τοπίου και φωτός, και μαρτυρούν την επίδραση της βιωματικής σχέσης με τα αρχαία ιστάμενα μνημεία της Αττικής.

Ο νόρθκας στεγάζεται με χαμηλό τρούλο στο κέντρο και καμάρες εκατέρωθεν. Προστέθηκε δυτικά του ναού τον 17ο αιώνα, καθώς και το μονόχωρο θολοσκεπές παρεκκλήσιο του Αγίου Αντωνίου στα νότια.

Η αρχική αιογράφηση έχει χαθεί. Η παλαιότερη σωζόμενη τοιογραφία, μορφή Θεοτόκου Δεομένης του 14ου αιώνα, βρίσκεται στο νότιο τοίχο του καθολικού, εξωτερικά, και περιλαμβάνεται σήμερα στον παρεκκλήσιο του Αγίου Αντωνίου. Οι τοιογραφίες του καθολικού, των αρχών του 18ου αιώνα, έχουν φιλοτεκνηθεί από δόκιμο ζωγράφο ακαδημαϊκής παιδείας. Ακολουθείται το καθιερωμένο κατά τους βυζαντινούς χρόνους εικονογραφικό πρόγραμμα.

Ο νόρθκας, σύμφωνα με την επιγραφή πάνω από τη θύρα εισόδου, αιογραφήθηκε το 1682 από τον Πελοποννήσιο Ιωάννη Ύπατο, με δαπάνη του ευγενούς και λογιωτάτου Μπενιζέλου, γιου του Ιωάννη. Ο Ιωάννης Ύπατος είναι

λαϊκός ζωγράφος και χαρακτηρίζεται από έντονη αφηγηματικότητα αλλά και κλασική αντίληψη της οργάνωσης των σκηνών στον χώρο. Στην ίδια περίοδο εντάσσεται η αιογράφηση του παρεκκλησίου του Αγίου Αντωνίου.

Δυτικά του καθολικού βρίσκεται το συγκρότημα της τράπεζας, μεταβυζαντινών χρόνων, που έχει ανεγερθεί στα ερείπια της βυζαντινής. Πρόκειται για ένα αυτεπλήρες επίμηκες κτήριο, που χωρίζεται σε τρεις επιμέρους χώρους. Η τράπεζα, χώρος εστίασης των μοναχών, είναι ορθογώνιας κάτοψης, θολοσκεπής, με τυφλά αψιδώματα στους μακριούς τοίχους. Στη βόρεια στενή πλευρά της διαμορφώνεται μικρή κόγχη, όπου και η θέση του ηγούμενου. Ακολουθεί ο προθάλαμος, που χρσήμεκε και ως αοφυλακίο για την αποθήκευση τροφίμων, και η εστία, το μαγειρείο, που καλύπτεται με σφαιρικό θόλο, από το κέντρο του οποίου υψώνεται η καπνοδόχος.

Ο λουτρώνας της Μονής, σύγχρονος με το καθολικό, αποτελεί ένα από τα ελάχιστα δείγματα μοναστηριακών λουτρώνων που σώζονται στον ελλαδικό χώρο. Στεγάζεται στο κέντρο με χαμηλό οκταγωνικό τρούλο και η τοικοποιία του, κατά το πλινθοπερίκλειστο σύστημα, είναι όμοια με του καθολικού. Η κατασκευή του ακολουθεί τον αρχιτεκτονικό τύπο των λουτρών, που τελειοποιήθηκε τη ρωμαϊκή εποχή και συνεχίστηκε αργότερα και στους οθωμανικούς χρόνους. Το κτήριο έχει τριμερή διάταξη. Δυτικά βρίσκεται το διαμέρισμα για το ψυχρό λουτρό (frigidarium), στο κέντρο για το χλιαρό λουτρό (tepidarium) και ανατολικά το διαμέρισμα για το θερμό λουτρό (caldarium). Η θέρμανση του νερού και του χώρου επιτυγχανόταν με το σύστημα της υπόκαυσης. Κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο, το περίοπτο κτήριο του λουτρώνου ενσωματώθηκε σε ένα διάωροφο κτηριακό συγκρότημα, που εκτεινόταν μέχρι τον οχυρωματικό περίβολο. Στο νοτιοανατολικό τμήμα του ψυθνώου όροφος με κελιά, όπως δηλώνεται στο σχέδιο του Ρώσου μοναχού Β. Barskij (1745) και επιβεβαιώθηκε από την ανασκαφική έρευνα. Το κτήριο του λουτρώνου κατασώθηκε και στη θέση του εγκαταστάθηκε ελαιοτριβείο. Κατά τις εργασίες αποκατάστασης, τη δεκαετία του 1950, αποκαλύφθηκε το μεγαλύτερο τμήμα του κτηρίου του λουτρώνου.

Κατά μήκος της νότιας πλευράς του περιβόλου αναπτύσσεται η κύρια διάωροφη πτέρυγα των κελιών, μεταβυζαντινών χρόνων, στην οποία παρεμβάλλεται τριώροφος πύργος, γνωστός ως «των Μπενιζέλων». Τα κελιά είναι μικρά καμαροσκεπή δωμάτια, με θύρα, παράθυρο και μικρή κόγχη-εικονοστάσιο. Από ανασκαφική έρευνα διαπιστώθηκε ότι θεμελιώνονται στα ερείπια βυζαντινών κελιών. Από τη διάωροφη ερειπωμένη δυτική πτέρυγα, στο ισόγειο φιλοξενείται το φυλάκιο και ο εκδοτήριο εισιτηρίων του αρχαιολογικού χώρου.

The Kaisariani Monastery lies in a verdant valley on the western slopes of Mt. Hymettus. The sources refer to it as “Kaisariani”, a name of unconfirmed origin, “Kyriani”, “Sancta Siriani” during the period of Frankish rule, and the Monastery of Koç basi (“Ram’s Head”) during the Ottoman period. The first Christian center had been founded southwest of the Monastery on the hill of the Cemetery of the Fathers or *Frangomonastiro* at a location overlooking the basin of Athens and the Saronic Gulf. Here are preserved the ruins of a 10th century Byzantine church built on the foundations of a 5th-6th century three-aisled basilica, the church of Aghios Markos (St. Mark) of the Frankish period, and the 17th century church of the Taxiarchs, the Monastery’s cemetery church. In the late 11th century, the Monastery was moved to its present location.

It was protected by a fortification wall with two entrance gates to east and west. Outside the eastern gate, a spring gushed through a marble ram’s head (Koç basi in Turkish) spout from the Archaic Parthenon. From its founding, the Monastery was stavropegial, i.e. it fell directly under the jurisdiction of the Patriarchate of Constantinople. It remained thus except for brief periods during the 18th century, when it was subject to the Metropolis of Athens. Financially it was powerful, thanks to extensive land-holdings, its renowned honey production, and tax-exempt status throughout its history. It possessed a very rich library, and was an intellectual center of Athens. During the Ottoman period, monks, scholars and teachers from the various schools of Athens served as *hegumens* (abbots). During the regency of Othon in 1833, Kaisariani Monastery was by decree included among the 412 monasteries that were dissolved because they had fewer than five monks. In 1921, it was declared an archaeological site and came under the jurisdiction of the Archaeological Service.

Today only the main church and the bathhouse are preserved from the Byzantine period. In small-scale excavations, the Byzantine remains of the south wing of cells, the wall, and the refectory have been identified. The 11th-12th century cruciform four-columned Monastery church (catholicon) was dedicated to the Presentation of the Virgin. The masonry was constructed in the cloisonné system; the dome was eight-sided, with a straight dentil cornice. The sanctuary window was adorned with an ornate brick drum. The north side was sculpturally rendered, since the north wall protruded on the exterior, carrying arches of well-hewn limestone. Simplicity, clean lines, harmonious proportions, and the calm plasticity of volumes reflect the revival of the classical ideal as it was formed under the influence of the Attic landscape and light, and testify to the influence of the experiential relation with the ancient monuments of Attica that remained standing.

The narthex was roofed by a low dome at its center and by arches on either side. It was added to the western side of the church in the 17th century, as well as the one-room, vaulted chapel of Aghios Antonios on the south.

The original painting has been lost. The earliest preserved mural, a 14th century figure of the Virgin Orans, is on the exterior south wall of the catholicon, today incorporated into the chapel of Aghios Antonios. The murals in the catholicon, dating to the early 18th century, were executed by an apprentice painter with academic training. The established Byzantine iconographic program was followed.

According to an inscription above the entrance door, the narthex was painted in 1682 by the Peloponnesian Ioannes Ypatos, at the expense of the noble and learned Benizelos, son of Ioannes. Ypatos was a folk painter

characterized by intense narrative and a classical perception of the spatial organization of scenes. The paintings in the chapel of Aghios Antonios fall within the same period.

West of the catholicon was the Post-Byzantine complex of the refectory, built over the ruins of the Byzantine one. This was a self-contained, long and narrow building divided into three separate spaces. The refectory proper, where the monks dined, was rectangular in plan and domed, with blind apses in its long walls. On its northern narrow side, a small niche was created where the abbot’s place was. This was followed by the antechamber, which also served as a pantry for storing food, and the hearth, i.e. the kitchen, which was covered by a spherical dome through whose center the chimney rose.

The Monastery’s bathhouse, which was contemporary with the catholicon, is one of only a very few examples of Monastery bath installations preserved in the Greek world. Its center was covered by a low octagonal dome, and its cloisonné masonry system was similar to that of the catholicon. In construction it follows the architectural type that was perfected for baths in the Roman age and later continued during the Ottoman period. The building was tripartite: to the west was the room for cold baths (*frigidarium*), in the center that for lukewarm baths (*tepidarium*), and to the east, that for hot baths (*caldarium*). The water and rooms were heated by a hypocaust system. During the Post-Byzantine period, the prominent bath building was incorporated into a two-storey building complex extending as far as the fortification wall. In its southeast section, there arose an upper storey with monks’ cells, as indicated on the plan drawn by the Russian monk B. Barskij (1745) and confirmed by excavation. The bathhouse was buried and an oil press was set up in its place. The greater part of the bathhouse was revealed in the course of restoration works during the 1950s.

During the Post-Byzantine period, the main two-storey wing of monks’ cells developed along the south side of the enclosure wall, into which the three-storey “Benizelou tower” was inserted. The cells were small, vaulted rooms with a door, window, and small niche-iconostasis. Excavation established that it was built over the ruins of Byzantine cells. The ground floor of the abandoned west wing houses the archaeological site’s guardhouse and ticket office.

Γενικά Αρχεία του Κράτους - Συλλογή Χαρακτικών.
General State Archives - Engravings Collection.

ΜΟΝΗ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ
KAISARIANI
MONASTERY

ΑΘΗΝΑ / ATHENS

 T: 210 7236619

ΚΕΙΜΕΝΑ: ΑΙΚ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ-ΑΛΕΞΙΑΔΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΤΑΠ, ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

TEXT: AIK. PANTELIDOU-ALEXIADOU
TRANSLATION: D. BROWN KAZAZIS
GENERAL SUPERVISION: ARF, PUBLICATIONS
DEPARTMENT

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
MONUMENTS AND MUSEUMS OF GREECE

 e-Ticketing system

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
HELLENIC REPUBLIC
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Ministry of Culture and Sports

Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων
Archaeological Resources Fund

www.tap.gr